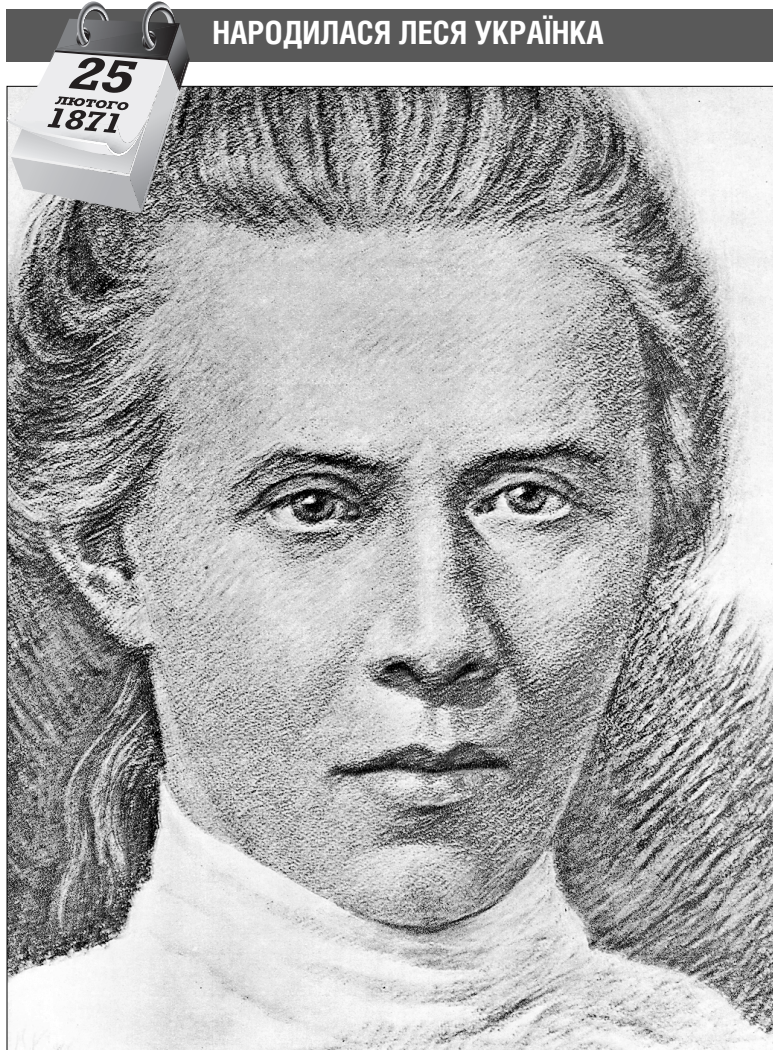

ЛЮДИ І ЧАС

НАРОДИЛАСЯ ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Фотопроєкція надана автором

«Палкими блискавицями, мечами, Хотіла б я вас виховати, слова!»

Ми паралітики з блискучими очима.
Великі духом, силою малі.
Орлині крила чуєм за плечима.
Сами ж кайданами прикуті до землі.

Народ наш, мов дитя сліпее зроду.
Ніколи світа-сонця не видав.

За ворогів іде в огонь і в воду.
Катам своїх поводитрів оддав.

Нехай же ми раби, невольники продажні.
Без сорому, без чести — хай же так!
А хто ж були ті вояки одважні,
Що їх зібрав під прапор свій Спартак?..

ІВАН ФЕДОРОВ ВИДАВ КНИГУ «АПОСТОЛ»

Не чужий Україні

ПЕРШОДРУКАР. Ще зі шкільної лави радянським громадянам втокмачували, що першим започаткував у Росії друк «книг досі не бачених» Іван Федоров. Згодом він організував його у Білорусії та Україні, принісши світло знань братнім народам, адже, на відміну від рукописних, друковані видання значно доступніші за ціною. Знавці історії добре знали, що «Апостол», який друкували у московській друкарні Федорова з 19 квітня 1563-го до 1 березня 1564 року, насправді був «не першою російською книгою, а першою точно датованою книгою». Натомість за цікавістю до, на перший погляд, нічим не примітної публікації тодішнього директора Львівського історичного архіву Ореста Мацюка «Чи було книгодрукування в Україні до Івана Федорова?», вміщеної у вузькофаховому журналі «Архіви України» в 1968 році, можна було потрапити на профілактичну бесіду до компетентних органів.

Автор цієї наукової розвідки віднайшов архівні документи, в яких йшлося про друкарню львівського міщанина Степана Дропана, що діяла в 1460 році. Іншими словами, вже за 10 років після започаткування роботи німецького першодрукаря Йогана Гуттенберга та за понад сто років до того, як у Москві запрацювала друкарня Івана Федорова. До речі, те, що він не був першим, підтверджує навіть напис на могильній плиті: «Іоан Федорович друкар Москвитин, который своїм тцанієм друкованіє занедбалое обновил».

Ще задовго до відкриття Орестом Мацюком документальних доказів то-

го, що книгодрукування вперше прийшло на українські землі не зі Сходу, а із Заходу, аналогічні висновки обґрунтував Іван Огієнко. На його переконання, Іван Федорович (саме так, як написано на могильній плиті, найімовірніше, звали видатного подвижника) не був піонером друкарської справи в Україні, однак «він першим заклав постійне друкарство у Львові та Острозі, він був тим мужем, що започаткував новочасну добу в історії української культури».

Варто згадати, що за 10 років після завершення друку «Апостола» у Москві значно якісніше видання цієї книги здійснив Іван Федорович у львівській друкарні. У Львові, як написав сам Іван Федорович, «знайшлися деякі невисокого священницького чину та незнатні з мирян, що подали допомогу» для організації друкарні. Більше того, її продукція мала сталий попит, адже йшлося про задоволення духовних потреб як православної громади міста, так і інших українських земель.

Отож немає нічого дивного в тому, що, за визнанням російських дослідників, друкарство у Росії після від'їзду Федорова фактично занепало, а «московські видання пізніших часів за технікою виконання значно поступаються першодрукам». Тим часом в Україні справжньою перлиною мистецького хисту Івана Федоровича стала знаменита Острозька Біблія — перше у світі повне друковане видання цієї святої книги, текст якого вивіряли на основі порівняльного аналізу першоджерел староврейською, грецькою, болгарською, сербською та латинською мовами.

100 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЄВГЕНА БЕРЕЗНЯКА

Майор Вихор завершив війну... капітаном

ОСОБИСТІТЬ. Популярний донині телефільм про діяльність групи радянських розвідників, які в роки війни запобігли знищенню Кракова нацистами, вже став кінокласикою. Багатьом відомо, що карколомні пригоди героя серіалу «Майор Вихор» майже з документальною точністю відтворюють реальні події з біографії уродженця Дніпропетровська Євгена Березняка. Втім, у його житті чимало таємниць, про які він зміг розповісти лише в незалежній Україні.

Напрочуд промовистий факт, що знаменитий майор Вихор закінчив війну... капітаном, а його першим бойовим орденом стала польська відзнака «Віртути Мілітарі», вручена рятівникові Кракова... 1964 року! Лише у вересні 1965-го на грудях героя засяяв орден Вітчизняної війни, яким рідна держава напрочуд скромно оцінила його подвиг.

Уже після розпаду СРСР колишній розвідник визнав, що «якби не війна, мене б репресували», а довоєнна публікація в одній із місцевих газет Дніпропетровщини, де тодішнього директора школи Євгена Березняка назвали петлюрівцем, врятувала йому життя в роки окупації.

Навіть у ретельно вивірених компетентними органами автобіографічної книжки «Пароль «Dum spiro» він зумів протиснути буквально кілька рядків про голод, що лютував 1933 року в Україні, та ослаблених, знесилених учнів, які вже не мали сили ходити до школи. Не менш дивовижний ще один факт його біографії: уже працюючи завідувачем райвідділу народної освіти Петропавлівського району Дніпропетровщини, а згодом довоєнним і післявоєнним очільником Львівського міськвідділу освіти, Євген Березняк не мав вищої освіти, яку здобув лише 1947 року в місцевому університеті.

Свій перший урок сімнадцятирічний вчитель провів у початковій школі на Кіровоградщині, де працював після закінчення семирічки і педтехнікуму. До того часу молодий фахівець встиг побути «петлюрівцем», лише замалим не потрапивши до розстрільних списків 1937 року, й отримати у червні 1939 року медаль «За трудову доблесть».

Столиця Галичини здивувала двадцятип'ятирічного керівника Шевченківського райвно міста, а за рік — уже завідувачого всією народною освітою Львова засиллям навчальних закладів для поляків. Згодом Березняк згадував, що тут було 90 польських, 14 єврейських і три українські школи. Вже до літа 1941 року останнє стало аж 70, а тим часом на стіл самому Сталіну лягла скарпа

Євген Березняк

завдяки роздобутій тоді Євгеном Березняком безцінній інформації про обсяги і райони споживання авіаційного і танкового пального аматор-розвідник зацікавив ГРУ — головне розвідувальне управління Червоної армії. Невдовзі після визволення Дніпропетровщини колишній освітянин уже навчався у спецшколі, а в серпні 1944 року групу парашутистів, очолюваних «капітаном Михайловим» (під таким іменем знатимуть Березняка поляки), скинули поблизу Кракова.

Встановлення плану оборонних укріплень, дислокації німецьких бойових частин та, що найважливіше, вивчення системи мінування міста, що дало змогу вчасно її знешкодити, — ось далеко не повний перелік лише

На відміну від фронтників, Березняку «світила» зовсім інша дорога...

польської письменниці Ванди Василевської на «извращение» національної політики партії під час українізації львівських шкіл. Приїзд комісії, що почала свою роботу 10 червня 1941 року, не міг обійтися без оргвисновків, та початок війни, як небезпідставно вважав Березняк, врятував його від біди, а може, навіть від смерті.

Встигнувши евакуюватись до рідного Дніпропетровська, колишній учитель за завданням компетентних органів залишився на окупованій території для підпільної роботи. Причому стара газета зі звинуваченнями у «петлюрівщині» навіть відіграла певну роль при влаштуванні на роботу до фірми, через яку здійснювали поставки нафтопродуктів із Румунії на Східний фронт. Найімовірніше, саме

основних результатів 156-денної роботи розвідгрупи у ворожому тилу.

День Перемоги хмільний від щастя розвідник зустрів у Дрездені, руїни якого красномовно засвідчували, у що міг перетворитися давній Краків. Зате коли Красною площею у Москві тріумфальною ходою котився легендарний Парад Перемоги, Євген Березняк... розвантажувач вагонів з вугіллям у фільтраційному таборі в Підмосков'ї, а ночами знемагав на допитах у слідчого. Лише дивом передана на волю звістка, що потрапила до ГРУ, врятувала від гіршого, хоч впродовж двох довгих десятиріч герой-розвідник не мав права розповісти навіть рідним, де він воював і чому, на відміну від обвішаних орденами штабів, не заслужив жодної бойової нагороди...

УКРАЇНА ПЕРЕЙШЛА НА ГРИГОРІАНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Новий час розпочався з Житомирщини

ЛІТОЧИСЛЕННЯ. 1582 року більшість країн Західної Європи перейшли на григоріанський календар, тим часом як у Російській імперії збереглася попередня система датування. Причиною нововведення стала різниця 11 хвилин 14 секунд, що набігала між календарною й астрономічною тривалістю повного обороту Землі довкола Сонця.

Отож новий календар усував відчутне відставання в часі, яке на момент заміни юліанського календаря григоріанським сягало 10 днів. Після розвалу Російської імперії на підкон-

трольних більшовикам територіях було запроваджене загальноприйняте в Європі літочислення. Згідно з відповідним декретом Раднаркому, день за 31 січнем (ст. ст.) 1918 року належало вважати 14 лютого (н. ст.). Натомість в Україні григоріанський календар запровадили в лютому 1918 року: після 15 лютого (ст. ст.) відразу прийшла календарна весна — 1 березня (н. ст.). Рішення про це ухвалили 12 лютого за ст. ст. або 25 лютого за нині чинним календарем на засіданні Малої Ради УНР, що тоді перебувала в Коростені. Крім того, в

Україні запроваджувався місцевий час, на годину відмінний від московського.

Не зайве нагадати, що різниця в літочисленні між двома календарями зростає на один день за кожні 128 років. Отож коли для правильного переведення дат, скажімо, XIX ст. потрібно додати лише 12 днів, то для дат XX ст. — вже звичні нам 13 днів різниці. Саме незнання цього правила найчастіше провокує плутанину, коли історичні події подеколи отримують подвійне датування в нині чинній календарній системі.